

ՀՐԱՊԱՐԱԿՈՒՄՆԵՐ

ՍԱՂԱԹԵԼ-ԲԵԿ ՅՈՒԶԲԱՇՅԱՆՑԻ ԿՏԱԿԻ ՄԱՍԻՆ

Բանալի բառեր – Սաղաթել-բեկ Յուզբաշյանց «Մեղու Հայաստանի», կտակ, մայր գումար, խորհրդարան, ուսումնարան, վարժարան, աղքատանոց, որդեգիր, վերատեսուչ, վերակազմ:

Վերջերս «Кавказский вестник» ամսագրի 1900 թվականի թիվ 10 համարում հանդիպեցինք «Ինքնօրինակ կտակ» վերնագրով հետաքրքիր մի հաղորդման (էջ 186-190): Այն վերցված էր Թիֆլիսում հրատարակված «Մեղու Հայաստանի» թերթի 1863 թվականի թիվ 11 համարից (էջ 110-114) և վերաբերում էր արցախահայ մեծահարուստ Սաղաթել-բեկ Յուզբաշյանցի թողած կտակին, որը նա գրել էր 1849 թ.:

Բազմաթիվ պատմություններ ենք լսել և փաստեր գիտենք մի կողմից հայ մեծահարուստների բարեգործական ձեռնարկների, մյուս կողմից՝ սեփական դրամական միջոցների աննպատակ և չմտածված ծախսումների մասին: Հաճախ նրանց թողած կտակները չեն ծառայել իրենց նպատակին՝ ձևակերպումների անհստակության, անփութության, կտակի հոգաբարձուների սխալ ընտրության, ոչ ճիշտ հաշվարկի հետևանքով: Հիշենք թեկուզ Կալկաթայի հայ մեծահարուստների թողած կտակների կամ Պողոս Նուբար փաշայի՝ Երևանի պետական համալսարանին արած նվիրատվության մասին:

Ինչևէ. մեր դիտարկումը վերաբերում է արցախահայ հողատիրոջ և վաճառականի վերը նշված կտակին, ըստ որի՝ Սաղաթել-բեկ Յուզբաշյանցը 400 ռուսական ռուբլի և 166 անգլիական ֆունտ ստերլինգ (1079 ռուբլի) էր թողել Մոսկվայի և Լոնդոնի բանկերում տարեկան 4% տոկոսադրույքով և 260 տարի ժամկետով: Բանկերի անդորագրերը ի պահ տրվել էին Էջմիածնի Հայ Առաքելական եկեղեցու սինդոնին: Մինչև կտակի նշված ժամկետի լրանալը Յուզբաշյանցը արգելել էր ձեռք տալ մայր գումարին կամ տոկոսներին, սակայն արտոնել էր Ամենայն Հայոց կաթողիկոսին, ինչպես նաև Կ. Պոլսի և Երուսաղեմի պատրիարքներին, անհրաժեշտության դեպքում երկու քաղաքների մի բանկից մյուսը կամ այլ քաղաքների կամ երկրների դրամատներ տեղափոխել կտակի մայր գումարներն ու առաջացած շահույթը:

260 տարին լրանալուց հետո, երբ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը, Սինոդն ու երկու պատրիարքները համայն հայությանը կհայտարարեն կտակի և գումարի չափի մասին, Երուսաղեմի պատրիարքի երկու ներկայացուցիչներ

(եկեղեցական և աշխարհիկ) կժամանեն Սուրբ Էջմիածին կամ այնտեղ, որտեղ կգտնվեն Հայոց Հայրապետական Աթոռն ու Սինոդը: Ռուսաստանի և Պարսկաստանի հայերը նույնպես իրենց ներկայացուցիչներին (համամասնորեն՝ ըստ վիճակավորների* թվի) պետք է ուղարկեն Հայոց Հայրապետական Աթոռ: Այս բոլոր ներկայացուցիչները կտակում անվանված են գիտնապետներ և հինգ տարի ժամկետով կդառնան կտակը գործի դնող խորհրդարանի՝ հոգաբարձուների խորհրդի անդամ: Նրանց բոլորի ճանապարհածախսը պետք է հոգացվի կտակի գումարներից:

Ամեն ինչ կարծես պարզ է ու հասկանալի: Սակայն միայն առաջին հայացքից: Խիստ կասկածելի է, որ մայր գումարներն իրենց տոկոսներով, կտակում նշված ժամկետը լրանալուն պես, այսինքն՝ 2109 թվականին, կբավարարեն հայրենասեր Սաղաթել-բեկի ծրագրերը կենսագործելու համար: Իսկ դրանք հիրավի տպավորիչ են՝ համալսարանի, ճեմարանի, վեց դպրոցների (երեքն իգական), հիվանդանոցների, գրադարանների, տպարանների, աղքատանոցների, որբանոցների հիմնում՝ շուրջ 2.5 մլն ռուբլի ընդհանուր արժողությամբ (ըստ կտակատիրոջ հաշվարկների): Բացի այդ, ամեն տարի շուրջ 0.5 մլն ռուբլի գումար է հարկավոր լինելու պարբերաբար նյութական օժանդակություն ցուցաբերելու Հայ Առաքելական եկեղեցու կենտրոններին, Մխիթարյան միաբանությանը, Զմյուռնիայի հայկական դպրոցներին, ինչպես նաև գրականություն ձեռք բերելու, հիվանդանոցների, տպարանների կարիքները հոգալու, լավագույն ուսանողներին և աշակերտներին խրախուսելու, աշխատավարձ վճարելու նպատակով և այլն:

Եթե նույնիսկ մի պահ պատկերացնենք, որ կտակով նախատեսված ձեռնարկները հնարավոր կդառնա իրականացնել, ապա ինչպիսի՞ն կլինի 2109 թվականին ռուբլու ու անգլիական ստերլինգի գնողունակությունը, սղաճը, և կլինե՞ն արդյոք այդ արժույթներն ընդհանրապես: Ի՞նչ արժեք, զին կունենան նախատեսվելիք շինարարական աշխատանքներն ու ծառայությունները:

Իր տարօրինակ կտակը կազմելիս Սաղաթել-բեկն ի՞նչ իմանար, թե մի քանի տասնամյակ անց Ռուսաստանում տեղի էր ունենալու հեղափոխություն, և իշխանությունը զավթած բոլշևիկները ազգայնացնելու էին երկրի բանկերն ու դրանցում եղած գումարները: Լոնդոնյան դրամատանը պահվող գումարն ու նրա տոկոսները թերևս չկորչեն, սակայն դրանք ստանալու հույսը չնչին է:

Մենք ապրում ենք չորրորդ տեխնոլոգիական հեղափոխության ժամանակաշրջանում: Մարդկության հարահոս զարգացումը գլխապտույտ և աներևակայելի տեմպերով է առաջադիմում: Հայտնի չէ, թե ինչպիսի նոր հեղափոխություններ տեղի կունենան XXI դարում և XXII դարի սկզբին, ինչպիսին կլինի քաղաքակրթության մակարդակը: Գոյություն կունենա՞ն արդյոք հա-

* Հոգևորական դասին պատկանող անձիք:

մալսարանները, ուսումնարանները, դպրոցները, տպարանները, գրադարանները, աղքատանոցները, որբանոցները, վարձատրության այսօրվա ձևերն ու նույնիսկ «փող» հասկացությունը:

Այսօր արդեն միկրոսխեմաների իմպալնտացիայի միջոցով մարդն ընթանում է «ռոբոտացման» ճանապարհով և գիտելիք է ձեռք բերում հեռավոր ուսուցման ու տեխնոլոգիական թռիչք ապահովող նորագույն այլ միջոցներով:

Ուսուցման և սոցիալական աջակցության ավանդական ձևերը արագորեն պատմության գիրկն են անցնում: Փոխվում են մարդու ապրելակերպն ու գործունեությունը: Այս ամենը ի վիճակի չէր պատկերացնելու XIX դարի կեսերի նունիսկ մարդկային հանճարը, էլ ուր մնաց հասարակ մահկանացուն: Դժվար ենք պատկերացնում նաև մենք:

Այնպես որ, Սադաթեյ-բեկ Յուզբաշյանցի ազնիվ մղումներն ու նրա յուրօրինակ կտակը մնացին սոսկ բարի, մի քիչ էլ անխոհեմ կազմակերպված ցանկություն՝ սեփական ժողովրդին նպաստ բերելու համար: Շատ ավելի իրատեսական կլիներ ժամանակին այդ գումարները ծախսել Արցախի հայ բնակչության հանապազօրյա կարիքների համար: Ինչնէ, Սադաթեյ-բեկ Յուզբաշյանցը այդպես էր ցանկացել տնօրինել սեփական կարողությունը:

Ամփոփելով կրկնենք «Кавказский вестник» ամսագրի խմբագրության հարցադրումը. պահպանվել էն արդյոք կտակն ու դրամատնային անդորրագրերը, եթե այո, ապա հետաքրքիր է՝ որտեղ:

Ստորև կտակի հիմնական մասը մեջբերում ենք ամբողջությամբ առանց կրճատելու, անփոփոխ թողնելով շարադրանքի ոճը, սակայն արդի հայերենի ուղղագրությամբ:

ԱՐԱՄ ՄԻՄՈՆՅԱՆ

Ա. Հոդված

Խորհրդարանի բացվելը, երկու տարվա շահերի ստանալը, երկու ուսումնարանի, վեց վարժարանի, մեկ տպարանի ու յոթը աղքատանոցի շինելը:

Նշանակված ժամանակը լրանալուց հետո գիտնապետները կժողովվեն Հայոց Հայրապետի մոտ և խորհրդարան կկազմեն, որի Ատենապետը կլինի ամենայն Հայոց Հայրապետը: Խորհրդարանի անդամ կլինեն գիտնապետները: Անդամներից մեկն էլ պետք է լինի իմ եղբայր Հարություն-բեկ և Կարապետ-բեկ Յուզբաշյանցների ժառանգներից մեծը: Երբ որ կժողովվեն անդամները, խորհուրդ կանեն իմ կտակի կատարելու վրա օրինավոր կերպով ու վեց ամսից վեց ամիս կստանան իմ դրամագլխի շահը հետևյալ շինությունները սկսելու համար:

	Ռուբլի
1) Պետք է շինեն մեկ համալսարան 200 աշակերտի համար, իր գրասենյակ, հիվանդանոցով, անկողիններով, եկեղեցով, բաղնիսով ու մեծ այգով: Սրա համար նշանակում են՝	375000
2) Հայոց առաքելական եկեղեցին տարածելու համար պետք է շինեն մեկ մեծ ուսումնարան, 30 եղբայրների համար. այս ուսումնարանը շինելու համար, իր եկեղեցով, հիվանդանոցով, գրասենյակով ու այգով նշանակում են՝	200000
3) Այնտեղ, որտեղ որ կշինվեն հիշյալ ուսումնարանները, պետք է հաստատել և զանգան լեզուների տպարան, որի շինելու, մամուլների, տառերի ու մյուս հարկավոր բաների համար նշանակում են՝	100000
4) Վեց վարժարան պետք է շինվի, երեքը տղաների համար ու երեքն աղջիկների համար, ամեն մեկն իր փոքր գրասենյակով, պարտեզով, փոքր եկեղեցով, հիվանդանոցով ու բաղնիսով: Վարժարանները պետք է պարունակեն իրենց մեջ 100 աշակերտ ու աշակերտուհի: Բոլոր վարժարանները շինելու համար նշանակում են՝	400000
5) Յոթը աղքատանոց, ամեն մեկը 100 աղքատի համար: Սրանց շինելու համար նշանակում են՝	480000
6) Խորհրդարանի քարտուղարի, գրագրի, թղթի ու գրագրությունների համար երկու տարվա ծախս	10000
7) Գիտնապետների ճանապարհի ծախս, մի քանիսին ավելի, մյուսներին պակաս. Սրբազնագույն կաթողիկոսի ու սուրբ Էջմիածնի Սինոդի կարգադրությունով, բոլորը [կատանան]	33000
8) Գիտնապետների երկու տարվա ռոճիկ, բոլորին էլ հավասար	66000
9) Գիտնապետների զանազան գավառներ ճանապարհորդությունների համար, շինվածքների հարմար տեղեր ընտրելու նպատակով	15000
10) Ուսումնարանների, վարժարանների, եկեղեցիների, հիվանդանոցների և տպարանի ճարտարապետներին	30000
11) Վարժարանների ու աղքատանոցների հիմքն օրհնելու համար պետք է մսխվի	15000
12) Այս բաները վերջացնելուց հետո, վիճակավոր Առաջնորդներն, իմ մեղավոր հոգին հիշելու պատարագ պետք է անեն ու 1001 աղքատներ կերակրեն այն	30000

օրերում: Սրա համար նշանակում են՝	
13) Երեք ուսումնարանի և տպարանի հիմքն օրհնելու համար՝ Սրբազնագույն կաթողիկոսը, ինքը պետք է պատարագ անի, հիշի մեղավորիս հոգին ու կատարի իմ հոգեհանգիստը: Ժամոց կստանա նա 4000 ռ., մյուս ծախսերի համար 4000 ռ.	8000
14) Ուսումնարանները և տպարանը շինելուց հետո. Սրբազնագույն կաթողիկոսն իմ մեղավոր հոգուս համար պատարագ պետք է մատուցի ու 1001 աղքատներ կերակրի: Նա ժամոց կստանա 4000 ռուբլի, սուրբ Էջմիածնի միաբանները՝ 4000 ռ., Սինոդը՝ 4000 ռ., տնանկներին կբաժանվի 2000 ռ. ու ծախսերի համար նշանակում են 6000 ռ.	20000
15) Իմ եղբայրների մեծ որդու խորհրդարանումն անդամության համար նշանակում են երկու տարվա համար	10000
16) Թիֆլիս քաղաքի Հայ աղքատանոցի համար	30000
17) Հայոց առաջին լուսավորիչ Թադևոս և Բարթոլոմեոս առաքյալների երկու Աթոռները նորոգելու համար	50000
18) Մեծ ուսումնարանի դռան մոտ պետք է դրվի երկու մեծ արձան, մեկը սուրբ Վարդանին ու մյուսը Մեսրոպ և Սահակ Հայրապետներին	50000
19) Հարություն-բեկ և Կարապետ-բեկ Յուզբաշյանցների արու զավակներին եթե մնացած լինեն մինչև այն ժամանակն ազգով ու հավատով հայ	200000
20) Հովսեփ-բեկ և Միքայել-բեկ Բահրամյան Շահնագարյանց իմ քույրերի որդիների արու ժառանգները, եթե ազգով ու հավատով հայ լինեն, կը ստանան այն երկու տարվա մեջ	100000
21) Սուրբ Էջմիածնի, Երուսաղեմի ու Գանձասարի Աթոռները նորոգելու համար նշանակում են 30 հազարական ռ.	90000
22) Վենետիկի Մխիթարյան միաբանությունը կստանա այն երկու տարվա մեջ	20000
23) Այս երկու տարվա մեջ Մոսկվայի որբանոցը կստանա	20000
24) Լոնդոնի որբանոցը	20000
25) Իզմիրի վարժարաններին	20000

Բոլոր շինությունները պետք է կառուցվեն երկու տարվա մեջ, այսինքն 2111 թ. [ավարտին]: Երկու տարվա շահերի ավելացածն ու շինությունների ուշ գլուխ բերելու ավելացած փողերը Խորհրդարանի կարգադրությանն են հանձնում:

Բ. Հողված

Խորհրդարանն ու նրա պաշտոնյաները]

Ա. Մաղաթեյան ազգային լուսավորության խորհրդարանը կբաղկանա մեկ Ատենապետից, որ նոր [ընտրած] լինի ամենայն Հայոց Հայրապետն, այնքան ժամանակով, քանի էլ որ կենդանի է: Խորհրդարանի անդամ կլինեն զանազան կողմից եկած գիտնապետներն ու նրանցից մեկն էլ իմ եղբորորդիների ժառանգներից մեծը եթե հավատով հայ լինի:

Բ. Խորհրդարանը հենց սկզբում պետք է կոչվի ՍԱՂԱԹԵԼՅԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՍԱՎՈՐՈՒԹՅԱՆ ՄԱՅՐ ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆ. մեծ ուսումնարանը ՍԱՂԱԹԵԼՅԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՍԱՎՈՐՈՒԹՅԱՆ ՄԱՅՐ ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆ. մյուս ուսումնարանը՝ ՍԱՂԱԹԵԼՅԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆ ՀԱՅՈՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՅԻՆ ՏԱՐԱԾԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ. վարժարանները՝ ՍԱՂԱԹԵԼՅԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ և աղքատանոցները՝ ՍԱՂԱԹԵԼՅԱՆ ԱՂՔԱՍԱՆՈՑ: Ուսումնարանների մեջ եղած եկեղեցիներն իմ հանգուցյալ Մարիամ կնոջս անունով կկոչվեն Մարիամ ՍՈՒՐԲ ԿՈՒՅՍԻ [եկեղեցի]:

Գ. Հինգ տարվա մեջ մեկ անգամ գիտնապետների ընտրելը հանձնում են իրենց հասարակություններին:

Դ. Մաղաթեյան ազգային լուսավորության ուսումնարանի խորհրդարանն իմ կտակի կատարողն է և տերը: Կարող է նա նոր նոր բարեկարգություններ էլ ավելացնել, բայց իմ կտակի հիմն ու նպատակը չի կարող փոխել: Խորհրդարանը կստանա իմ փողերի տարեկան շահերը, կկառավարի ուսումնարանները, վարժարանները, աղքատանոցներն ու տպարանը: Վերակացուներ ու վերակացուհիներ կնշանակի, նրանց ռոճիկը կտա ու աշակերտների ընդհանուր հարցաքննությունները կանի տարեցտարի: Ամեն տարի կտպի 1200 հատ տարեկան հաշվեվճարություն, ստացված ու մսխած փողերի, նրա արած կարգադրությունների և [իր] առաջադիմությունների մասին ու ձրի կբաժանի ազգին:

Ե. Խորհրդարանի անդամներից վեցը պետք է անպատճառ ազգով էլ ու հավատով էլ հայ լինեն, մյուսները կարող են ուրիշ հավատի էլ լինել:

Զ. Խորհրդարանի ծախսերի համար, այսինքն ատենադպրի, քարտուղարի, հաշվապահների համար նշանակում են տարին 10000 ռ.:

Սրբազնագույն Կաթողիկոսը խորհրդարանում ատենապետության համար կստանա տարին 5000 ռ.:

Գ. Հոդված

Ա. Մաղաթեյան մայր ուսումնարանը կշինվի կամ Երևան կամ Ալեքսանդրապոլ և կամ՝ Արարատյան գավառումն եղած քաղաքներից մեկի մեջ, Մայր ուսումնարանի հայոց լեզվի վարժապետը կլինի և այնտեղի վերատեսուչը:

Բ. Մաղաթեյան ազգային լուսավորության մայր ուսումնարանում 200 աշակերտ կսովորի. նրանցից 60-ը Ռուսաստանից եկած պետք է լինեն. 100-ը Օսմանցոց տերությունից: 20-ը Պարսկաստանից ու 20-ն ուրիշ տեղերից:

Գ. Աշակերտները գիշեր-ցերեկ կբնակվեն ուսումնարանում. կկերակրվեն, շորն էլ ուսումնարանից կստանան ու կկոչվեն Մաղաթեյան որդեգիրներ:

Դ. 200 որդեգիրների տարեկան ծախսն ամեն մեկի համար 300 ռուբլի	60000
Ե. Խորհրդարանի անդամները պետք է մեկ լեզու էլ դասավանդեն ուսումնարանում, դրա համար բոլորը կստանան տարին	36000
Զ. Մյուս վարժապետներին, քանիսին էլ խորհրդարանը հարկավոր կհամարի ուսում տալու կտրվի տարին	60000
Է. Չորս վերակացուներին	4000
Ը. Հիվանդ աշակերտների համար հոգալու դեղերի, բժշկի ու մյուս հարկավոր [բաների] համար	8000
Թ. Ուսումնարանի կարկատան անելու համար թղթի, թանակի, մոմի, փայտի, աշխատասեր աշակերտներին ընծայելու համար, նմանապայս թանգարանի ու գրադարանի համար հնություններ առնելու [համար]	20000
Ճ. Մեկ քահանայի, մեկ տիրացուի ու ժամկոչի համար ռոճիկ ու եկեղեցու հարկավոր բաների համար տարին	2000

Դ. Հոդված

Մաղաթեյան ուսումնարան Հայոց առաքելական եկեղեցին տարածելու համար.

ա. Այս ուսումնարանը կշինվի Վաղարշապատ և այնտեղ, որտեղ որ կլինի Հայոց հայրապետական Աթոռը: Խորհրդարանը կնշանակի Հայոց մեկ եպիսկոպոս ուսումնարանի վերատեսուչ:

բ. Ուսումնարանի որդեգիրները պետք է ազգով ու հավատով հայ լինեն: Նրանց կերակուրն ու հագուստն ուսումնարանի հաշվից կլինի:

գ. Հիսուն եղբայրների համար ծախս. ամեն մեկի համար տարին 400 ռուբլի	20000
դ. Վերատեսուչ Արքեպիսկոպոսին կնշանակվի ռոճիկ	2000

ե. Ուսումնարանի կարկատան անելու, գրատան ու բաղնիսի համար	30000
է. Մեկ քահանային ու տիրացուին ռոճիկ ու եկեղեցու հարկավոր բաների համար	2000
ը. Եղբայրների (քարոզիչների) զանազան տեղեր ման գալու, Հայոց առաքելական հավատը տարածելու համար	100000
թ. Բժշկին, դեղերի ու հիվանդանոցին հարկավոր եղած բաների համար	3000

Ծանոթություն. Եթե այս նշանակած փողերից բան ավելանա, այն ավելացածը պետք է քարոզիչներին տալ, որ նրանց ծախսերը բոլորովին ծածկվեն:

Ե. Հոդված

Սաղաթեյան մայր ուսումնարանի տպարանը.

Ա. Ինչ գրքեր, որ հարկավոր կլինի ուսումնարանում ու վարժարաններում աշակերտների ու աշակերտուհիների համար կտպվեին տպարանում ձրի:

Բ. Տպարանը Սաղաթեյան մայր ուսումնարանին մոտիկ պետք է շինվի:

Գ. Տպարանում տպած գրքերը եթե ծախվի. նրանց արդյունքը տպարանի համար նշանակված դրամագլխին կավելանա Խորհրդարանի կարգադրությունով:

Դ. Տպարանի ծախսերի համար նշանակում եմ տարին	20000
---	-------

Զ. Հոդված

Սաղաթեյան վեց վարժարանները.

Ա. Այս վարժարաններից երեքը տղաների համար կլինի և երեքն աղջիկների համար: Ամեն մեկի մեջ կտվորի 100 աշակերտ, բոլորն էլ հայ: 8 տարեկանից սկսած մինչև 12 տարեկան և ոչ ավելի:

Բ. Տղաների մեկ վարժարանն ու աղջիկների մեկ վարժարանը պետք է լինեն անպատճառ Ղարաբաղում իմ՝ հայրենիքի մեջ. մյուսները՝ Ռուսաստանի, Տաճկաստանի ու Պարսկաստանի այն տեղերում, որտեղ լավ կհամարի Խորհրդարանը:

Գ. 300 աշակերտներից ամեն մեկի ուտելիքի ու հագուստի համար՝ 150 ռ. 300 աշակերտուհիների ամեն մեկի համար՝ 200 ռուբլի	105000
Դ. Վեց վարժարանների կարկատելու, փայտի, մումի, բաղնիսի, ծառատների ու ուրիշ հարկավոր բաների համար	24000
Ե. Վեց հիվանդանոցի բժիշկների ու դեղերի համար	18000

Զ. Այն վեց վարժարանի աշակերտների երթևեկության, աշխատասեր աշակերտներին ընծայելու ու մյուս անակնկալ ծախսերի համար	18000
Է. Աղջիկների երեք վերատեսուչներին 4500 ռուբլի ու տղաների երեք տեսուչներին 3000 [ռուբլի]	7500
Ը. Աղջիկ վարժապետների ռոճիկ՝ 21000 ռ. ու տղա վարժապետներին՝ 36000 ռ.	57000
Թ. Վեց վարժարանների Մարիամ Սուրբ կույսի անունով եկեղեցիների համար հարկավոր քահանաներին, տիրացուներին ու ուրիշ բաներին	6000
Ժ. Աղքատ աղջիկները, որոնք որ անարատ վարքով ու բարքով կավարտեն իրենց ուսումը, կստանան ամեն մեկը մարդու տալիս 500 ռ. բաժինք: Այս բանի համար նշանակում են տարին	5000

Սաղաթելյան յոթը աղքատանոցները.

Ամեն մեկ աղքատանոցում պետք է կերակրվի ու պահվի 100 աղքատ:

Ա. Այս աղքատանոցներից մեկը կլինի Վաղարշապատում, հինգն էլ այն տեղերում, որտեղ որ լավ կհամարի Խորհրդարանը:

Բ. Այն աղքատները, որոնք որ աղքատանոց պետք է ընդունվեն, ներկայացնելու են վկայություն, թե՛ իրենց ուժի անկարողության, թե՛ ապրուստի:

Գ. Ամեն մեկ աղքատանոցը կունենա իր վերատեսուչն ու վերակացուն, որոնք որ այնտեղի վիճակավոր Առաջնորդի իշխանության տակ պետք է գտնվեն:

Դ. Վիճակավոր առաջնորդներն աղքատանոցներին գլխավորություն անելու համար կստանան 7000 ռ., յոթ վերատեսուչները՝ 7000 ռ. և յոթ վերակացուներն էլ 4800 ռուբլի	18800
Ե. 700 աղքատի հագուստի, կերակրի, փայտի, մոմի ու ուրիշ հարկավոր բաների համար	140000
Զ. Աղքատանոցների մեջ եղած եկեղեցիների համար	7000
Է. Աղքատանոցների կարկատանների համար	10500

Մնացած տարեկան շահերի գործածությունը.

Ա. Ամեն տարի Մխիթարյան միաբանությունը կստանա	10000
Բ. Սոսկվայի որբանոցը	10000
Գ. Լոնդոնի որբանոցը	10000
Դ. Հարություն-բեկ և Կարապետ-բեկ Յուզբաշյանցների արու գավակները, եթե մնացած լինեն այն ժամանակ ազգով ու հավատով հայ՝ կստանան	100000

Ե. Իմ քույր Մարգարիտի, այսինքն Բահրամ-բեկ Շահնազարեանցի ժառանգները, եթե ազգով ու հավատով հայ լինեն, պետք է ստանան	100000
Զ. Տարեցտարի Էջմիածնի Աթոռը կստանա 3000 ռ. Գանձասարի վանքը՝ 3000 ռ., Թիֆլիսի եկեղեցիները՝ 5000 ռ. ու Շուշու եկեղեցիները՝ 5000 ռուբլի	
Իզմիրցի հայերն ամեն տարի կստանան իրենց վարժատուների համար 20000 ռուբլի	

Արամ Տիմոնյան – Օ չափանիւն Տաղատել-բեկ Յոզբաշյանցի

В газете «Мегу Айастани» («Пчела Армении»), в номере 11 от 1863 года, было опубликовано оригинальное завещание зажиточного арцахца Сагател-бек Юзбашянца вместе с заметкой редакции. Оригинальность заключалась в том, что в 1849 году Юзбашянц завещал на благотворительность 400 рублей, которые он вложил в один из московских банков под 4% годовых, и 166 фунтов стерлингов, которые он на тех же условиях вложил в лондонский банк. Однако, согласно завещанию, эти суммы и проценты от них могли быть использованы только спустя 260 лет, то есть начиная с 2109 года. Это сделало их бесполезными для тех благородных целей, которые Сагател-бек Юзбашянц отметил в своем завещании. Рублевый вклад и проценты от него были национализированы большевиками в 1917 году, а судьба лондонского вклада неизвестна, и вряд ли можно будет серьезно рассмотреть вопрос о его получении в 2109 году. Завещание, скорее всего, уже превратилось в ненужный клочок бумаги. А между тем указанные суммы в свое время могли быть потрачены на конкретные нужды арцахцев.

Aram Simonyan – On the Testament of Saghatel-bey Yuzbasyants

The original testament of the wealthy Saghatrel-bek Yuzbasyants from Artsakh was published along with an editorial note of the newspaper in the “Meghu Hayastani” (“Armenian Bee”) newspaper, n° 11 of 1863. The outstanding point of the publication was that in 1849 Yuzbasyants bequeathed 400 roubles, which he deposited in one of the Moscow banks with 4% annual interest rate and 166 UK pounds, which he deposited in one of the London banks on the same terms. However, according to the testament, these amounts and interests could be utilized only 260 years later, i.e. after 2109. That made those funds useless from the standpoint of the projected noble aims Saghatrel-bek Yuzbasyants noted in his testament. The rouble deposit was nationalized by the Bolsheviks in 1917, while the fate of the London deposit is unclear and would hardly be seriously considered for requesting in 2109. The testament most probably would get a scrap, yet the amounts noted in the document could potentially be used for concrete needs of Artsakh’ people.

Ներկայացվել է 18.02.2020

Գրախոսվել է 27.02.2020

Ընդունվել է տպագրության 10.03.2020